

LES CONSTITUCIONS ANTIGUES DE L'ESGLÉSIA DE TORTOSA I LA CONSTITUCIÓ *DE REFORMATIONE* DE BENET XIII

Josep ALANYÀ I ROIG

Original rebut: 30/06/2013

Data d'acceptació: 15/07/2013

Adreça: C/ Bruc, 80, 2n, 1a

08009 BARCELONA

E-mail: josepalanya@hotmail.com

Resum

Aquest article presenta la història de la canònica agustiniana de Santa Maria de Tortosa des del segle XII fins al XV. L'autor estudia els orígens de la canònica restaurada després de la conquesta cristiana de la ciutat i diòcesi i analitza les constitucions canòniques de l'edat mitjana, aprovades conjuntament pel bisbe i pel Capítol de canonges, des de la primera ordinació del bisbe Jofre d'Avinyó. S'hi destaquen els privilegis i concessions papals i reials, donant raó dels oficis, dignitats canòniques i canongies simples, carta d'àpats de la canònica, distribució de rendes, fàbrica nova de la catedral gòtica i administració de la mensa canònica. Després d'estudiar les aportacions de cada bisbe en les constitucions pròpies, analitza el contingut de la butlla de reforma de Benet XIII, de 1412, confirmatòria de les constitucions medievals i alhora innovadora. La innovació rau en l'aplicació de criteris de justícia i equitat a les funcions de les dignitats, la creació de dotze pabordies d'administració per mesos, l'assignació precisa de les rendes i l'administració de les temporalitats per un prevere independent de la canònica.

Paraules clau: Canònica agustiniana, regla de sant Agustí, constitucions canòniques, reconquesta cristiana, bisbat de Tortosa, Benet XIII.

Abstract

This article presents the history of the Augustinian monastery of Santa Maria de Tortosa from the 12th to the 15th centuries. The author examines the origins and restoration after the Christian conquest of the city and the diocese, and analyzes the constitutions of the Middle Ages, which were approved jointly by the bishop and canons of the Chapter after the first ordination of Bishop Jofre d'Avignon. The study highlights the royal and papal privileges and concessions, and gives an account of simple dignitaries and canonries, the canonical book of meals, distribution of income, the new factory cathedral and the administration of the canonical table. After studying the contributions of each bishop in his own constituency, the article goes on to analyze the content of the reform bull of Benedict XIII of 1412, confirming the constitutions, which were medieval yet innovative. The innovation lies in the application of criteria of justice and equity to the functions of the dignitaries, the creation of twelve months of provosts for administration, the precise assignation of the income and the administration of the temporalities.

Keywords: *Augustinian monastery, rule of St. Augustine, canonical constitutions, reconquest, bishop of Tortosa, Benedict XIII.*

L'any 2012 s'han acomplert sis-cents anys de la Constitució de Reforma del Capítol de la catedral de Tortosa, atorgada per Benet XIII en virtut de la butlla *Quia eius cuius intuitu*, promulgada a Tortosa el 28 d'abril de 1412, any dinovè del seu pontificat.

La butlla papal, que no ha conservat la bolla de plom del papa Benet XIII, és el pergamí més gran que guarda l'Arxiu Capitular de Tortosa. Les dimensions vénen exigides pel contingut, puix el text de la butlla conté resumits els textos essencials de les constitucions medievals anteriors, que el papa confirma, i el text nou en virtut del qual són reformades tant en allò que és espiritual com en allò que és temporal. L'objectiu de la butlla és deixar ben destriats els dos camps, espiritual i temporal, per a una major dignitat del culte litúrgic, una millor observança de la regla de sant Agustí en benefici de la vida canonical comunitària i una major eficàcia i justícia en l'administració dels recursos econòmics a favor de la canònica, dels canonges, preveres, diaques i sotsdiaques que la formen. Benet XIII, aplicant l'autoritat pontifical suprema i mostrant una viva preocupació per la puresa i dignitat de les institucions eclesiàstiques, s'anticipà a les reformes de Trento en tot allò que afectava a les canòniques, capítols catedrals, monestirs i convents. La reformació de l'església de Tortosa va fer-se amb l'autoritat d'aquesta butlla i les ordinacions que el propi papa Benet encomanà al bisbe de Barcelona Francesc Climent Sopera i al prior de la cartoixa de Valldecrist Pere Despujol. Una canònica antiga, restaurada el 1151, necessitava una reformació nova, quan els temps medievals arribaven a la solpostada i s'albirava l'edat nova.

1. LA CANÒNICA DE SANTA MARIA DE TORTOSA. CONSTITUCIÓ DEL BISBE
JOFRE D'AVINYÓ

El Capítol de canonges de la catedral de Tortosa pren origen històric d'aquell primer col·legi de clergues dedicat al culte litúrgic solemne de l'església de Santa Maria que, vivint el monacat a l'abadia de Sant Ruf d'Avinyó, van acompanyar el seu abat, Jofre, fins a la ciutat de Tortosa quan el papa Eugeni III l'havia elegit per a bisbe d'aquesta seu. La seu tortosina fou restaurada després que la ciutat i els seus termes havien estat conquerits pel comte de Barcelona Ramon Berenguer IV amb l'ajuda militar del gran senescal Guillem Ramon de Montcada, els frares del Temple i de l'Hospital de Jerusalem i les tropes de la república de Gènova. La capitulació de la Tortosa musulmana s'esdevingué el 30 de desembre de 1148. El Comte féu donació de la Ciutat als principals agents de la conquesta distribuint-ne el territori, el nucli poblat i el castell. La divisió territorial va fer-la el Comte el 29 de juny de 1149 sota la presidència de Bernat Tort, arquebisbe de Tarragona i administrador apostòlic de Tortosa, qui l'havia acompanyat en la presa de la Ciutat i regiria la diòcesi fins al 5 d'agost de 1151.

En aquesta data Bernat Tort va consagrar bisbe l'abat Jofre d'Avinyó a la catedral de Tarragona amb la presència i participació litúrgica del bisbe de Barcelona, Guillem de Torroja, del de Girona, Berenguer de Llers, del de Vic, Pere de Redorta, i del d'Elna, Arnau. Hi assistiren també el Comte Ramon Berenguer IV i membres principals de la noblesa catalana, d'entre els quals destaquem Bernat de Bell-lloc, Guillem de Copons i Guillem de Castellbell, tots ells signants de l'acta aixecada en memòria de la consagració episcopal.

El nou bisbe Jofre, Bernat Tort i sant Oleguer, qui havia estat arquebisbe de Tarragona exercint-ne el càrrec des de la seu de Barcelona, havien estat canonges de l'abadia agustiniana de Sant Ruf d'Avinyó i existia entre ells una bona coneixença i molt bona sintonia de ment i de cor, una «vera fraternitas» que proporcionà fecunditat per al bé de la ciutat de Tortosa i de la diòcesi, restaurada «secundum antiquos limites» de la diòcesi visigòtica, i per a l'acció pastoral, organitzativa i evangelitzadora del nou bisbe. N'és prova el document de concòrdia fraternal «auctoritate Sancti Spiritus» de 28 de juny de l'any de l'Encarnació 1158, en virtut de la qual Bernat Tort i Jofre es comprometen mútuament a conuiuïre sempre units i agermanats i ajudar-se al més possible en totes les necessitats i contratemps presents i venidors i a exercir la funció de visitadors de les dues diòcesis, en cas de vacació de la seu, defunció o absència perllongada del bisbe, aquell dels dos bisbes que sigui present o sobrevisqui a l'altre. Així mateix en virtut de la concòrdia de fraternitat quan

un canonge de Tarragona anava a Tortosa o el d'aquesta catedral anava a Tarragona, era admès al cor, al refectori, al dormitori i a les reunions capitulars que se celebraven al claustre de la catedral, i, quan, moria un capitular, els capitols es passaven l'avís per fer sufragis per la seva ànima.¹

El Comte de Barcelona féu dotació a l'església de Tortosa amb magnificència per tal que pogués donar sustentació al bisbe, als canonges i altres ministres necessaris per al culte. Signà el privilegi de dotació a Tarragona el mateix dia de la consagració del bisbe Jofre. Ho féu, com comença el document, «quoniam ad celsitudinem principum specialiter spectare videtur de temporalibus bonis que Divina Clementia temporaliter illis habenda concessit ecclesiam Dei dotare atque honorifice ditare». El privilegi afirma que l'església de Santa Maria «que quondam apud Dertosam celebris sedes pontificalis fuit et erit» mereix ser ben dotada i, per això, dóna al bisbe i als seus successors a perpetuïtat tots els delmes i primícies dels fruits i animals de tots els cristians i sarraïns habitants dins el territori diocesà, tots els alous i possessions de la mesquita major de Tortosa existents a la ciutat i extramurs, totes les mesquites conservades i enderrocades, que els sarraïns tenen i hauran d'abandonar, i dos forns de coure pa de la ciutat, un per a la mensa del Bisbe i l'altre per a la mensa canonical. Igualment dóna a la catedral i al bisbe i els seus successors la desena part de les rendes que, a la ciutat, corresponen al Comte i als seus successors de les lleudes, usatges, portatges, mesuratges, ribatges, molins, banys, pesqueres, forns, salines, boscos i prats, i els de tots els cinquens comtals de les cavalcades i d'altres rendes resultants al Comte a Tortosa tant de les aigües com de les terres. Dóna així mateix 100 morabatins procedents de les pàries dels sarraïns per als hàbits i vestit dels canonges. Restaura finalment el bisbat tal i com havia estat abans de la dominació sarraïna: «Constituo etiam ad honorem Dei et Sancte Marie ut episcopalis sedes Tortose habeat et quiete possideat omnes terminos sui episcopatus sicut melius unquam aliquis rex tempore sarracenorum regnum Tortose possedit vel possidere debuit et omnes ecclesias et capellas que in episcopatu Tortosensi sunt vel erunt necnon et omnes decimas et primicias sicut superius determinatum est et cimiteria et oblationes et defunctiones et omnia quecumque ad iura episcopatus Tortose pertinent vel pertinere debent et omnia illa que ex liberalitate mea in presenciarum concessi et donavi vel in posterum, Deo propicio, daturus sum». Aquest docu-

1. ACTo, Comú del Capítol, 1, 23, partit per ABC, i 27 (còpia); Comú del Capítol, 2, 6 (còpia); Cartulari 8, doc. 26, ff. 44v-46r; i doc. 108, f. 40; Cartulari 5, doc.69, ff. 31v.-32r; Cartulari 3, ff. 16v.-19r; Cartulari 9, ff. 112v.-114r; Cartulari 9A, pp. 292-296; FLÓREZ – RISCO, *España Sagrada*, XLII, Madrid 1859, 307-309.

ment porta el títol de *Carta donationis Comitum prima* en les diverses còpies medievals.²

Un cop consagrat, el bisbe Jofre d'Avinyó va traslladar-se a Tortosa acompanyat dels nou canonges regulars que havien de constituir el primer Capítol catedral després de la conquesta cristiana de la ciutat i de la part catalana del bisbat, encara no guanyada totalment als sarraïns. Segons O'Callaghan, seria el mateix any 1151 quan Bisbe i canonges s'instal·larien a la ciutat, tots ells molt experimentats en la vida monàstica, «los primeros que hubo en la catedral de Tortosa».³

El 1153, any de la conquesta del castell de Miravet pel comte de Barcelona i de la donació de la fortalesa a l'orde del Temple, es va constituir a la catedral tortosina la canònica de Santa Maria de Tortosa sota la presidència i direcció del bisbe Jofre d'Avinyó. Tal com resa el document *Auctoritate apostolica roborati*, Bisbe i canonges, amb esperit de concòrdia i fraternitat, mirant la glòria de Déu, afirmant-se en la unitat i buscant el bé espiritual, s'acorden a fer vida comuna ajustada a la regla de sant Agustí, seguint en tot els costums monàstics de l'abadia de sant Ruf d'Avinyó, d'on procedien, amb l'excepció d'allò que no fos compatible amb l'estat de la catedral tortosina.

El document inclou a l'inici, a manera de protocol, la professió de fe en unió amb la càtedra de sant Pere:

1. «Auctoritate apostolica roborati. Confitentes id ipsum quia unus est Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium qui, super omnes est sublimatus maiestatis sue et per omnia plenitudine essentie sue et in omnibus nobis usu gratie sue».

2. Apel·la a la unió fraternal en la unitat original dels apòstols amb Jesucrist, pròpia de l'església primitiva, tot recordant les paraules del salmista: «illud quoque psalmographi attendentes, ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum et quod in primitiva ecclesia discipulis Christi erat cor unum et anima una».

2. Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo), Privilegis i concessions reials, 8 (original), 18 i 21 (còpies); Comú del Capítol, I, 16 (còpia); Constitucions, 19 (còpia); Delmes, 10, 11 i 13.1 (còpies); Cartularis: 8, doc. 13, ff. 12r-14r; Cartulari 2, títol I, doc. I, ff. 8r-11r; Cartulari 4, doc. 59, ff. 60r-62r; Cartulari 6, doc. 1, f. 1r; Cartulari 5, doc. 7, ff. 2v-3r; Cartulari 3, ff. 1r-3r; Cartulari 9, ff. 29r-30r; Cartulari 9a, pp. 62-65. Antoni VIRGILI, *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*, Barcelona: Fundació Noguera 1997, doc. 28, 75-77; Ramón O'CALLAGHAN, *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*, Tortosa 1898, 37-45; Enrique BAYERRI, *Historia de Tortosa y su comarca*, VII, Tortosa: Algueró i Baiges, 1957, 78-74.
3. Ramón O'CALLAGHAN, *Anales de Tortosa*, III, Tortosa 1888, 224.

3. Bisbe i canonges, imitant l'amor i la donació de nostre senyor Jesucrist, es comprometen a formar un sol cor i un sol esperit en unió de vides, de béns i d'activitats, i ho fan personalitzant en la primera persona del plural del temps verbal el seu compromís comú: «Ita siquidem pro mesura donationis Christi in nobis ecclesiastice pacis unitatem sectantes et ut simus unus spiritus cum Domino ei adherendo unanimittatis et conformittatis lege de comuni et absque proprio vivere desiderantes hanc inquam unitatem diligentissime perspicientes quia multi unum corpus sumus in Christo».

4. En conseqüència, obrint el pas al text del document, el bisbe Jofre, «Ego Gaufredus Dertusensis dictus episcopus», i els canonges que l'acompanyen, «et qui mecum sunt in eadem ecclesia fratres», amb plena consciència de constituir-se en fonament històric de la canònica, «ponentes vivos lapides super fundamentum preter quod nemo potest aliud ponere quod est Christus Ihesus», invocant la Santíssima Trinitat i amb el senyal de la Santa Creu es comprometen a viure en comunió fraternal per a major glòria de Déu i bé de les ànimes, seguint la regla de sant Agustí a la manera i segons el costum que ja la complien a l'abadia francesa de sant Ruf: «In nomine Sancte Trinitatis eiusdemque Individue Unitatis ad honorem ipsius et propter lucrum spirituale videlicet salutem animarum, firma et immutabili stabilitate sanctimus sanctientes, constituimus constituentes signo † Sanctae Crucis firmamus et nos et sequaces nostros i prephata ecclesia unanimiter, concorditer et canonicè vivere sub regula Beati Augustini et iuxta consuetudines ecclesie Sancti Ruphi, sicut in ordinario illius ecclesie scripture habentur». S'esmenten algunes pràctiques observades com a pròpies d'Avinyó com ara les processons de lletanies que es feien per la ciutat del Ròdan i altres actes semblants, que admeten poder-se dispensar raonablement a la catedral de Tortosa «iuxta dignitatem et suam loci proprietatem».

5. Bisbe i canonges acorden que a l'església de Tortosa no hi podrà haver bisbe que no sigui canonge de la regla de sant Agustí i ocupi seient propi assignat al cor, home savi i erudit, distingit en ciència, amador del culte litúrgic, exemplar en la conducta, servidor i acollidor i capacitat per a regir la canònica i la diòcesi amb l'esperit de la regla agustiniana: «canonicum canonicò habitu indutum, litteris eruditum in eis que provecum, sacre religionis amatorem, irreprehensibilem, hospitablem, qui sub regula Beati Augustini Deo militans gregi sibi subiecto sciat et preesse et prodesse».

6. La Constitució canonical precisa ja quins havien de ser, entre els canonges, els encarregats d'atendre els serveis diversos de la corporació, com ara el culte diví, amb la solemnitat pròpia de les catedrals; el govern de la comunitat; la custòdia del tresor de la sagristia i l'administració de les rendes; la cura

i atenció de l'hospital, entre altres. Als canonges amb aquests càrrecs hom els ha anomenat dignitats. La Constitució de 1153 contempla com a càrrecs administradors els ardiaques major i de Culla, el prior, el sagristà, el cambrer, el procurador o infermer i l'hospitaler. Tots ells, segons la Constitució, han d'actuar «in predictis administrationibus cum humilitate et mansuetudine et sine murmure», servint així al Bisbe i al Capítol.

7. L'atenció als pobres de Jesucrist i als pelegrins ha de ser tasca principal per a la canònica novament fundada. Per això Bisbe i Capítol, responent a les exigències de la caritat, estableixen la creació de l'hospital catedralici de Santa Maria adjunt a la canònica i a l'església catedral, que ells mateixos han de dotar generosament de béns propis i aliens: «Amplius ut caritas Dei caritativis cordibus large infusa prenominate sue domus habitatores virtutibus amplificans eos sanctificet, sanctificatos post se trahat ut ipsum sequantur ipsamque domum in terminis et adiacentiis dilatans sicut plantationem suam riget, excolat, ornet non minori consideratione statuimus hospitale ad necessitates pauperum Christi construendum cui tam episcopus quam canonici fideliter et integre persolvant decimas de omnibus possessionibus suis, de laboracionibus scilicet et vineis et ortis, de animalibus et eorum fructibus, de [omnibus] redditibus quos acceperint a christianis sive a sarracenis, de caritativis quoque muneribus, de illatis etiam altari oblacionibus quinque solidorum et deinceps». A l'entrada de la porta del Palau, així anomenada perquè donava pas a l'antic Palau del Bisbe i a la Canònica de Santa Maria, hi havia posada una taula o llista amb els noms dels pobres que eren acollits per rebre aliments de la taula canonical segons les pautes escrites en la *Carta Cibarium* de la canònica tortosina.

Signen la Constitució fundacional el Bisbe i els nou canonges: «Gaufredus Dertusensis dictus episcopus manu mea SS. † Ego Geraldus, presbiter en canonicus Dertusensis SS. Ego Petrus, presbiter et canonicus Dertusensis SS. Ego Clemens, presbiter et canonicus Dertusensis SS. Ego Bartolomeus, levita et canonicus Dertusensis SS. Ego Sancius, presbiter et canonicus Dertusensis SS. Ego Iohannes, presbiter et canonicus Dertusensis SS. Ego Guillelmus, levita et canonicus Dertusensis SS. Ego Guillelmus, subdiachonus et canonicus Dertusensis SS. Sig † num Bernardi, presbiteri et canonici Dertusensis».⁴

4. ACTo, Original no localitzat. Cabiscol, 11. Trasllat de 1213; Cartulari 8, ff. 6v-8r; Cartulari 9, ff. 57r-58r; FLÓREZ – RISCO, *España Sagrada*, XLII, 301-303; O'CALLAGHAN, *Anales de Tortosa*, III, 235-236; VIRGILI, *Diplomatari*, doc. 33, 81-83.

Les primeres actuacions restauradores i organitzatives del bisbe Jofre i els seus resultats en la consolidació i creixença de la comunitat cristiana van merèixer del papa Adrià IV la protecció i la confirmació de les primeres Constitucions i dels límits territorials de la diòcesi d'acord amb els que havia tingut l'antiga taifa andalusina de Turtuxa. Ho va fer amb la butlla *Cum ex iniuncto*, datada a Benevent el 20 de març de 1156. La butlla confirma a perpetuïtat aquell «ordo canonicus qui secundum Deum et Beati Augustini regulam et consuetudines ecclesie Sancti Ruphi ibidem noscitur institutus» i estableix que la seu episcopal dertosense tingui i mantingui pacíficament «omnes terminos sui episcopatus sicut melius unquam aliquis rex tempore sarracenorum regnum Dertuse possidet vel possidere debuit»; igualment confirma la resta de disposicions de la primera Constitució del bisbat.⁵

Adrià IV afavorí l'església de Tortosa amb altres dues butlles, datades el mateix dia i any de l'anterior. En la butlla *Ad hoc superne* exhorta els fidels del bisbat a obeir el bisbe i complir el deure de lliurar-li el delme i els altres drets episcopals i confirma a Santa Maria de Tortosa la devolució dels drets parroquials sobre l'illa de Sant Llorenç de Tortosa, que havia estat dels genovesos, nomenada per això també l'illa de Gènova.⁶ En l'altra butlla, *Catholicorum principum est*, dirigida al comte Ramon Berenguer IV, el Papa l'exhorta a intensificar la seva generositat envers l'església de Tortosa per garantir el manteniment de la comunitat i edificar la catedral i les cases del bisbe i els canonges. Disposa que siguin lliurades a la Seu les mesquites dels castells amb tots els seus béns. Confirma la concessió dels drets parroquials de l'illa de Sant Llorenç de Tortosa en favor de la catedral i del bisbe. I finalment li demana que, d'acord amb les disposicions del gran senescal Guillem Ramon de Montcada i l'arquebisbe de Tarragona, resolgui definitivament la qüestió del camp de Sant Joan sorgida entre el bisbe i els hospitalers d'Amposta.⁷ El text de la butlla revela que el nombre de canonges s'ha augmentat fins a vint: «... nobilitati tue per apostolica scriptura mandamus quatinus Dertusensem ecclesiam que religionis et hones-

5. ACTo, Concessions apostòliques, 2, 7 (original) i 3 (còpia); Concessions apostòliques, 1, 27 (còpia); Delmes, 13 (trasllat de 1250); Cartulari 6, doc. 2, ff. 1v-2v; Cartulari 5, doc. 2, f. Av; Cartulari 3, ff. 3v-6v; L. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, V, Madrid: Imprenta Real 1806, V, 257-261; O'CALLAGHAN, *Episcopologio*, 46-54; VIRGILI, *Diplomatari*, doc. 64, 114-117.
6. ACTo, Cartulari 6, doc. 116, f. 43v. Original perdut; VILLANUEVA, *Viage literario*, V, 256-257; VIRGILI, *Diplomatari*, doc. 65, 117-118.
7. El contenciós del camp de Sant Joan serà resolt l'any 1156 amb la seva divisió per meitat entre l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem i l'església de Santa Maria de Tortosa. La part de l'església serà destinada a cementiri. Així ho comunicà Ramon Berenguer IV al papa Adrià IV en lletra que s'ha conservat copiada dins el Cartulari 6, doc. 110, f. 42r de l'Arxiu Capitular.

tatis habitu decoratur bonis tibi adeo collatis dotadeas et tanta iuxta promissionem tuam beneficia largiaris ex quibus tam episcopus qui ibidem ministrat assidue quam XXⁱⁱ fratres in conventu qui pro te Deum valeant exorare sufficienter necessaria corporis et vite habeant alimenta. Sufficientem quoque locum ad edificandam ecclesiam, officinas canonicorum et domos in usus episcopi eidem ecclesie pro anime tue salute concedas».⁸

El Comte de Barcelona, responnent a les exhortacions del papa Adrià IV, va fer nombroses donacions a l'església de Tortosa, que posteriorment va anar confirmant fins a la seva mort l'any 1162. S'inclouen en aquestes donacions diversos immobles rurals i rústecs a Tortosa, que havien estat propietats de sarraïns, les terres i partida de la Granadella, el vilar que els andalusins anomenaven Favara, el camp de Bitem, els Molins del Comte i la Vall Clara, que abans s'havia anomenat Abincabacer (Cabacés), situada al peu del Montsant. Les donacions del Comte de Barcelona seran ampliades i confirmades per la seva esposa, la reina Peronella d'Aragó, pel seu fill Alfons el Cast i la reina Sança i per tots els seus successors. És digna de remarcar la dotàlia de la Seu de Tortosa pels reis Alfons i Sança amb motiu de la consagració de la catedral romànica, essent bisbe Ponç de Monells. Els reis confirmaren les donacions fetes pel comte Ramon Berenguer IV, establiren els antics límits del bisbat i assignaren els drets de la mitra sobre el territori especificant-ne les viles principals i els seus termes «secundum antiquos limites». Donaren, a més, el castell i la vila de Fadrell, la meitat dels molins de Palomera i confirmaren la donació d'Alquézar.⁹

Amb la intensa i constant activitat militar de reconquesta al sud de l'Ebre, el rei Jaume I augmentà el territori diocesà fins als límits meridionals que, frontera amb la diòcesi de València, havia tingut l'antiga seu tortosina des dels orígens apostòlics fins a la invasió sarraïna. El rei Jaume, present a Tortosa per primera vegada el 27 d'abril de 1225, tingué reunió amb el bisbe de Tortosa Ponç de Torrella i l'arquebisbe de Tarragona Aspàreg de la Barca, parent del rei, i altres prelats i prohoms de Catalunya i Aragó per tractar de la necessitat de prosseguir la guerra de conquesta contra els sarraïns i publicar arreu la butlla de croada concedida pel papa Honori III invitant a participar-hi i assegurant el benefici de les indulgències per als croats. El Bisbe i el

8. ACTo, Cartulari 6, doc. 111, f. 42rv. Original no localitzat; VILLANUEVA, *Viage literario*, V, 262-263; VIRGILI, *Diplomatari*, doc. 66, 118-119.

9. ACTo, Comú del Capítol, I, 4 (original); Privilegis i donacions reials 3, 33 i 62 (còpies); Cartulari 8, doc. 14, ff. 14v-19r; Cartulari 2, ff. 11v-17r; Cartulari 6, doc. 5, ff. 3v-5r; Cartulari 5, doc. 11, ff. 4r-5r; Cartulari 3, ff. 6v-13r; Cartulari 9, ff. 30v-34r; Cartulari 9A, pp. 66-74; FLÓREZ – RISCO, *España Sagrada*, XLII, 310-316; O'CALLAGHAN, *Anales*, III, p. 295 i ss; VIRGILI, *Diplomatari*, doc. 301, 373-378.

Capítol i els prohoms de la ciutat de Tortosa li prometeren una estreta col·laboració i recursos materials. El rei, al crit de «Santa Maria, Santa Maria», guanyà Morella i Peníscola, Ares i Cervera, Xivert i Alcalatèn, Borriol i les Coves d'Avinromà, Vilafamés i Polpís, castells forts i estratègics, Borriana i Castelló. L'any 1235 el bisbat de Tortosa era totalment restituït i restaurat, amb la qual cosa les rendes episcopals i capitulars augmentaren fins al punt de gran riquesa, aplicable principalment a les obres de la catedral i de la canònica, a l'hospital de Santa Maria i a les parròquies que tenien necessitat de noves esglésies i de substituir les mesquites islàmiques, inicialment dedicades a temple cristià sota la advocació de la Mare de Déu, per nous edificis romànics i de transició al gòtic.

A partir d'aquest moment, la Canònica de Santa Maria inicià un camí de perfecció creixent en les observances de la vida comunitària regular, en la celebració de la litúrgia de la missa i de les hores canòniques, en la generosa atenció als pobres i pelegrins que acudien a la porta del Palau i al claustre a demanar aliment i vestit, als malalts que necessitaven atenció mèdica o quirúrgica i ingressaven a l'hospital i en el foment de la cultura eclesiàstica a l'escola catedralícia. Per a la regulació de la vida comuna i de tan diverses activitats fou necessària la promulgació de noves constitucions i l'adaptació d'aquestes a les exigències dels nous temps.

Pel que fa a la vida comunitària, els vint canonges, nombre confirmat en la Constitució concordada entre el bisbe Berenguer de Prats i el Capítol el 20 d'octubre de 1320, ingressaven a la comunitat agustiniana amb l'acte de professió de fe i el jurament de la regla de sant Agustí. El nou canonge havia de passar tot un any de noviciat i assistia al cor assegut en un banquet, puix no li era assignada cadira pròpia, i una de les dignitats canòniques l'instruïa en les obligacions i en tot allò que tenia relació amb el servei de la catedral i la litúrgia. Després de l'any de noviciat, havent estat aprovat en la conducta i els coneixements, feia professió solemne al presbiteri de la catedral després de l'ofertori, dins la missa conventual, que oficiava el Bisbe, el seu vicari general o un dels qui eren «de gremio Capituli» amb l'assistència de tots els canonges. Resades les oracions rituals, el novici llegia en veu alta l'acta de professió, que signava, posant-se-la després damunt el cap i deixant-la damunt l'altar. Era revestit amb l'hàbit canònic i pronunciava el jurament de costum posant la mà damunt l'evangelier dipositat a l'altar. Bisbe i Capitulars li donaven l'òscul de fraternitat i de pau i, retornant tots al cor, el Cabiscol li donava possessió de la cadira que li corresponia segons dret i precedència.¹⁰

10. O'CALLAGHAN, *Episcopologio*, 54-72.

2. LES CONSTITUCIONS ANTIGUES

1. A la *Prima ordinatio Ecclesiae Dertusensis* del bisbe Jofre, de 1158, va seguir la *Secunda Ordinatio* del bisbe Ponç de Monells, de 27 de juny de 1166. En aquesta nova constitució hom mana que el Bisbe, amb el consell del Capítol, ha de nomenar d'entre els canonges un que farà la funció de Prior, al qual correspondrà tenir cura de l'observança de la regla de sant Agustí i dels estatuts de regiment consuetudinari de la comunitat. Aquesta és la figura de l'anomenat Prior Claustral.

També s'estableix que el Bisbe, d'acord amb el Capítol, ha de nomenar uns capitulars de confiança per a l'administració dels béns de la catedral i de la canònica, de manera que no falti mai res per al culte i per a la vida comunitària quotidiana i així, els canonges, despreocupats de les necessitats i negocis temporals, puguin servir millor a Déu en les diverses funcions pròpies de la comunitat. D'aquests càrrecs o administracions prenen origen les canongies qualificades de Dignitats.

En virtut d'aquesta Constitució les rendes del Bisbe i del Capítol, que estaven unides en un tot, van dividir-se per meitats, una per al Bisbe, l'altra per al Capítol, donant naixença a la *Mensa Episcopalis* i a la *Mensa Canonicalis*.

S'establí també que el Palau del Bisbe, contigu a la Canònica, pertanyia al prelat, i que el claustre de la catedral, totes les estances que hi obrien la porta—Pia Almoïna, Palau del Prior Major, Refectori, Aula Capitular, Arxiu i Biblioteca, Escola Catedralícia i Dormitori— i l'hospital de Santa Maria pertanyien al Capítol.

En el cas que el Bisbe volgués menjar al refectori canonical amb els capitulars, podia fer-ho acompanyat d'un capellà o domèstic, i li corresponia presidir la taula, guardant silenci i escoltant la lectura del Martirologi i altres textos bíblics, patrístics o teològics que el canonge de torn feia des del púlpit. Si el Bisbe menjava fora del refectori, tenia dret a fer-se portar els aliments del refectori canonical en quantitat suficient per a ell i els seus domèstics.

Quan el Bisbe moria, el Capítol havia de fer-se càrrec de tots els seus béns i formar-ne el conjunt anomenat espoli, que passava a ser propietat de la catedral, excepció feta del mobiliari de casa que es distribuïa segons la seva voluntat si havia deixat disposicions concretes. Les rendes episcopals havien de ser invertides en capellanies, aniversaris o pietances a voluntat del Capítol.¹¹

El 15 de maig de 1181, el bisbe Ponç de Monells donà a la sagristia de la catedral totes les primícies dels habitants de Tortosa amb la finalitat i condi-

11. ACTo, *Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis*, ff. 22-24.

ció exclusiva d'assegurar la integritat de les teulades de l'església i del claustre, que devien patir sovint de gotelles i filtracions d'aigua: «sub tali videlicet conditione quod sacrista prefate sedis teneat in perpetuum bene condirectam et honorifice coopertam totam ecclesiam de tegulis et totum claustrum de tegulis et de lignis quando necesse fuerit...».¹² L'any 1227 va crear-se el càrrec de Dormitorer, dedicat a tenir cura del dormitori i de les altres estances de la canònica. Havia de ser persona instruïda perquè era obligació seva dirigir el rés de les hores dels canonges que per raons diverses o per malaltia no podien anar al cor.

2. El 27 d'octubre de 1278, Arnau de Jardí féu nova constitució a favor de la dignitat del culte catedralici i, d'acord amb el Capítol i el seu prior, Pere Despujol, ordenà que tot allò que els canonges deixaven quan els arribava la mort, exceptuada alguna gratificació que podien deixar als seus domèstics, s'ho havien d'incorporar el Bisbe i el Capítol i, fet l'inventari, ho havien de deixar com a espoli, a la canònica els mobles i a la biblioteca capitular els llibres.¹³

3. Sembla que la disciplina canonical s'havia relaxat en punts importants als inicis del segle XIV. Per això, el bisbe Pere de Betet, el 22 de maig de 1307, volent fomentar una millor vida conventual com l'han instituït els sants pares i erradicar tot perill de viure de manera dissoluta —«et in ea dissolutionis materiam amputare»—, féu nova constitució «de vita et honestate canonicorum», en la qual, amb l'acord del Capítol i del seu prior, Astruc d'Almenara, prohibí sota pena d'excomunió l'accés de dones al dormitori canonical sense llicència, indicant per quin lloc hi havien accedit: «nullus canonicus dertusensis, cuiuscumque status aut conditionis existat, introductat per se vel per alium mulierem vel mulieres per gradarium granerii quo ascenditur ad dormitorium nostri vel sucesorum nostrorum aut prioris claustralis licentia non obtenta». Així mateix prohibí als canonges sota pena d'excomunió de tenir cases pròpies fora de la canònica, tant si eren simples canonges com si tenien ofici o dignitat: «statuimus et ordinamus quod nullus canonicus eiusdem ecclesie non habens dignitatem, personatum, administrationem vel officium in ecclesia dertusensi habeat seu teneat domos ad morandum seu habitandum ibi extra septa seu clausuras eiusdem ecclesie dertusensis absque consensu episcopi et capituli». La prohibició s'estenia a abandonar la canònica, marxar de la ciutat i sortir de la diòcesi.

12. *Ibid.*, f. 24.

13. *Ibid.*, ff. 27-28; O'CALLAGHAN, *Episcopologio*, 69-82.

Manà així mateix, «ad decus et decorem ecclesie ut quilibet canonicus in festivitibus ornatus incedat», que tot canonge simple ascendit a dignitat havia de donar a la catedral «et reponere in thesaureria cappam sericam valoris saltem quindecim librarum barchinonensis monete» dins el primer bienni de la col·lació de la dignitat.

Preocupat per la disciplina i el bon capteniment moral dels canonges, el bisbe dictà normes concretes de conducta, baixant fins i tot als detalls de la indumentària personal i de l'aixovar de la canònica:

Ideo precipimus et mandamus quatenus omnes canonici dicte ecclesie iaceant in communi dormitorio nisi senectute vel infirmitate fuerint impediti. Comedant etiam in communi refectorio continue nisi propter hospites vel infirmitates habuerint comedere in infirmaria vel hospiciis beneficiorum suorum. Intersint etiam divinis officiis tam diurnis quam nocturnis et chorum non exeant officio imperfecto nisi ex necessaria aut honesta causa. Sellas, frena et calcaria habeant ordinata: et in sellis pannum rubeum non portent. Indumenta superiora scisa non portent, sed omnino clausa. Nec in mantellis portent pelles inordinatas. Ad aleas vel taxillos ad ludum perdicionis non ludant. De nocte ad balnea non vadant nisi cum honesta et idonea comitativa. Dum missa vel vespere celebrantur in ecclesia dertusensi per villam non equitent causa spaciandi, nec ante nonam dum canonici dormiunt, nec nisi semel in die nisi necessitas vel causa rationabilis aliud suadeat vel requirat. Nullus etiam canonicus ducat secum aliquem cappellanum comensalem extra civitatem Dertuse causa spaciandi vel recreandi nisi presbiter interfuerit matutinis et missam celebraverit et redeat die ipsa, alias ipse presbiter canonicam non recipiat porcionem nec talem cappellanum extrahat canonicus de refectorio ad comedendum secum in suo hospicio vel infirmaria nisi cum ipse canonicus propter infirmitatem vel hospites habuerit ibi comedere. Canonici vero dum lectio legitur in refectorio et capitulo cessent a colloquio et tumultu. Prior etiam et sacrista, camerarius, thesaurarius, hospitalarius et infirmarius faciant et compleant ea que ratione officiorum suorum eis incumbere dinoscuntur. Sacrista autem non omittat in sacristia annuatim ponere in posse capituli LXXX mazmodinas pro reparandis campanis et reparatione claustri. Thesaurarius etiam paret ecclesiam de ornamentis et libris in quibus ecclesia defectum patiat et pro hiis faciendis ponat in thesaureria in posse capituli quadringentos solidos barchinonenses annuatim. Et hospitalarius ad minus pro pannis et lectis D solidos ponere teneatur.¹⁴

La dignitat d'Hospitaler atenia les necessitats dels pobres i pelegrins que acudien a l'hospital de Santa Maria per rebre del metge del Capítol atenció i tractaments sanitaris.

14. ACTo, *Liber Constitutionum Ecclesie Dertusensis*, ff. 31-32.

4. Berenguer de Prats, el 20 d'octubre de 1320, aprovà amb el Capítol una nova constitució, que precisà la naturalesa i el nombre de capellanies de la catedral, els seus drets, els obtentors i qui tenia el dret de conferir-les, així com les rendes corresponents de cadascuna. Per les capellanies sabem quins eren els altars de la catedral romànica: sant Esteve, sant Pere, sant Agustí, sant Andreu, sant Llorenç, sant Miquel, santa Anna, l'Esperit Sant, sant Domènec, sant Vicent, sant Mateu i sant Martí. Així mateix decretà quines eren les càrregues de les respectives canongies, les formes de dotar amb suficiència els serveis del dormitori, llits i roba de llit, i del vestuari dels capitulars, i la valoració des espolis del Bisbe i dels canonges destinats al foment del culte i de la vida canonical.¹⁵

5. Una nova constitució fou acordada entre el bisbe Arnau de Lordat el 15 de gener de 1340. Calia fer una ordinació dels aniversaris celebrats a la catedral i establir els fons censals suficients per mantenir els vells i fundar-ne de nous, de manera que s'assegurés la proporció còngrua entre les càrregues i les necessitats vitals dels qui havien de complir-les puntualment.¹⁶

6. L'any 1347 començaren les obres de la nova catedral gòtica. A partir d'aquest moment els decrets episcopals i les noves constitucions capitulars tindran com a centre de referència la fàbrica de l'església en tot el que tingui a veure amb almoines per a l'obra, dotacions, llegats testamentaris, col·lectes i altres formes d'aplegar els grans recursos que l'obra nova de la catedral necessitava. Així, en la Constitució del bisbe fra Bernat Oliver, de 29 de maig de 1347, trobem explicitada l'exigència del control estricte i compartit de comptes de tots els ingressos i despeses que es facin tant en l'obra, que seran anotats al detall en els llibres d'obra, com en l'administració de la sagristia, de l'hospital i altres.

«Ad honorem ecclesie» la Constitució estableix que per a edificar una capella i dotar una capellania a la catedral calia donar als procuradors de la fàbrica 4.000 sous barcelonesos per a l'obra i 18 lliures censals de la mateixa moneda per a la capellania. Els canonges que volien ser enterrats a la catedral o al claustre havien de pagar per a la fàbrica 60 sous els canonges dignitats i 30 els canonges simples. Els laics havien de satisfer també 60 sous. I els marmessors, beneficiaris o hereus dels difunts inhumats a la catedral o al claustre

15. *Ibid.*, ff. 33-41.

16. *Ibid.*, f. 41

havien de fer-se càrrec de les despeses causades per l'excavació de la tomba en el paviment i el trencament i substitució de les lloses.

En bé de la fàbrica i de l'administració de la canònica el Bisbe i Capítol van establir que havien d'incorporar-se els aixovars episcopals i canònics dels bisbes i canonges difunts, un cop repartits alguns dels seus béns entre aquells que els havien atès en les malalties —dormitorer, capellà de sant Miquel, diaques i sotsdiaques—, i descomptades les despeses de la sepultura formal i material. La Constitució, per eliminar tota mena de dubtes, precisa quins són els objectes de l'aixovar episcopal o canònic que han de constituir l'espòli: «superpellicia, birreta, tovallole, estibalia, chirotece comunes, calcaria, burce, corrigie, et cultelli tabulares, et ganivets, cordoni de ganivets, vel corde capilli solis, giratores librorum, pectinae, galei sive cappilli solis, pilei, tabule portatiles ad corrigiam, camisie, femoralia, brageria et alia predictis similia».¹⁷

En prevenció de mals futurs i tenint presents certes pèrdues ocorregudes, la Constitució prohibeix als canonges, clergues i laics, sota pena d'excomunió, de treure llibres de la biblioteca capitular i emportar-se'ls a casa o treure'ls de la diòcesi, empenyorar-los o alienar-los per qualsevulla causa o manera, fora del cas que, amb la llicència del bisbe i del Capítol i amb causa que ho justifiqui, ho puguin fer. En aquest cas, però, la tinença dels llibres ha de ser per un temps breu.¹⁸ Tanmateix, la llicència no incloïa tots els llibres de la biblioteca, puix els anomenats llibres de la cadena, obres principals pel seu contingut o pel seu valor artístic, havien de ser llegits o consultats fermats amb una cadena que impedia endur-se'ls.

7. La Constitució de constitucions del bisbe Jaume Sitjó —«Jacobus Synis»— l'autor de la *Cigonina*, fou publicada el 10 d'abril de 1350. El prelat havia estat traslladat de la seu de Lleida a la de Tortosa, després de la mort del bisbe Bernat Oliver, l'any 1348. La Constitució de Sitjó és extensa perquè inclou diferents constitucions menors sobre els assumptes concrets que havien anat sorgint relatius al Capítol, un d'ells, certament no menor, la construcció de la nova catedral gòtica i l'enderroc progressiu de la romànica.¹⁹

Davant la necessitat del seguiment de les obres de la nova catedral gòtica i del control i rendiment de comptes de les despeses de l'edifici en construcció i de la canònica, el bisbe i el Capítol van establir en la constitució

17. *Ibíd.*, f. 44v.

18. *Ibíd.*, ff. 44v-45r.

19. O'CALLAGHAN, *Episcopologio*, 83-94.

De Capitulo generali celebrando la celebració de Capítol general cada any durant tot el mes de juny amb l'obligació d'assistència de tots els canonges, presents i absents de la ciutat, amb el bisbe. En aquesta congregació, amb el rendiment de comptes i la presa d'acords tocants a les obres catedralícies, als mestres d'obres, escultors i pedrapiquers, paletes i peons de l'obra, s'acordaven també les funcions i càrrecs dels canonges, l'entrada de nous membres al Capítol i tota mena de negocis i afers econòmics i administratius. Per això, calia reunir el major nombre possible de capitulars, tots ells obligats a assistir-hi, si bé, per motius pràctics, la mateixa Constitució en dispensava aquells que anessin de viatge o habitessin fora de la ciutat de Tortosa allunyats d'ella més de dos dies de camí. El mateix valia per al bisbe, però aquest podia ser representat pel seu vicari general. Altra constitució, *De electione prioris Ecclesiae*, posà claredat i ordre en aquest procés, que havia estat sovint causa de tantes discussions i dubtes moguts davant els tribunals sobre la seva legitimitat i vàlidesa: «Quoniam dertusensis ecclesia retroactis temporibus gravia est passa dispendia». Una tercera constitució fou feta *De administratoribus bonorum defunctorum et anniversariorum et fabrice*, per impedir tota mena d'abusos i injustícies, perjudicials a les obres de la catedral i al sosteniment de la vida canonical. En virtut d'aquesta constitució s'acordà que en la celebració del Capítol general de l'any fossin elegits i nomenats dos canonges que, immediatament després de la mort d'un capitular, havien de fer-se càrrec dels béns del difunt, formar inventari davant un escrivà i, un cop satisfetes les despeses de l'enterrament i pagats moderadament els serveis als familiars i domèstics del difunt, aplicar els béns mobles i immobles, rendes i altres fons econòmics segons la voluntat expressada pel difunt en testament o, en altre cas, d'acord amb la voluntat del bisbe i Capítol, que solien aplicar-los a l'obra de la seu i a l'hospital. Era de justícia que l'Església de Santa Maria de Tortosa fos la beneficiària dels béns del bisbe i dels seus canonges i beneficiats, esperit i lletra que trobem en la constitució *De anniversariis canonicorum et capellanorum*.

La seguretat dels documents, dels diners i del segell del Capítol era una preocupació principal per al bisbe i els canonges, que havien patit algun robatori al claustre i a les estances de la canònica, cosa gens estranya en un temps i un espai obert on s'hi movia molta i diversa gent que aportava materials a l'obra de la seu, hi treballava o hi acudia per veure el progrés de l'edificació. D'aquí la constitució *De archa in sacristia tenenda vel habenda pro sigillo habendo*, anomenada *Caxa Pecunie*, dins la qual havien de guardar-se els documents i els diners —«instrumenta ecclesie et communes peccunie». La caixa havia de tenir dos panys i dues claus que en el Capítol general anual

havien de ser donades a dos canonges i s'hi havien de guardar ben fermats el segell del Capítol i el llibre de les Constitucions de la canònica.²⁰

En la constitució *Ut dignitatum ordo servetur in firmis* s'acorda l'ordre de precedència dels capitulars en la signatura dels documents i igualment en les cadires del cor assignades i en les processons: «*Ut dignitatum ordo servetur in contractibus et aliis solempnibus actibus capitularibus et in processionibus faciendis statuimus quod in ipsis hoc ordine procedatur: ut videlicet ex latere dextro subscribant vel incedant Prior, Archidiaconus maior, Sacrista, Decanus, Infirmarius et Succentor. Ex altero vero latere Prior claustralis, Camerarius, Precentor, Thesaurarius, Hospitalarius et Archidiaconus Cullensis*». A continuació tots els altres canonges a un costat i altre segons l'ordre de prioritat o de recepció en el Capítol.

En *De ordinibus canonicorum et professione eorum* queda establert que ningú serà admès a una canongia de la catedral de Tortosa sinó després d'un any de noviciat comptador a partir del dia del seu ingrés. Si és menor de catorze anys, no podrà ser admès a la canongia fins que hagi acomplert aquesta edat i rebrà els ordes sagrats quan tingui l'edat canònica i, un cop assumit l'ofici o càrrec canonical, haurà de rebre els ordes sense demora i complir responsablement les càrregues i funcions en el servei a l'altar; en cas d'indisciplina o d'incompliment dels deures propis, li serà negada la porció canonical i serà assignat a l'hospital de pobres de Santa Maria.

En virtut de la constitució *De officio canonicorum per septimanas exercendo*, tots els capitulars, tant dignitats com claustrals, han de fer torns setmanals per celebrar la missa a l'altar major segons l'ordre assignat pel succentor. N'estan exceptuats els capitulars que han d'acompanyar el bisbe fora de la ciutat i els impedits o malalts, que hauran de suplir els altres canonges. En les festes de quatre cantors, diumenges i festes solemnes, els capitulars que fan de diaca i sotsdiaca han d'assistir als oficis litúrgics com, per garantir la festa o solemnitat, ho han de fer els altres canonges. Hom estableix també que les misses solemnes i festives han de celebrar-se, precedides del cant de Tèrcia, «*in altari Sancte Marie in cuius honorem ecclesia est fundata*».

El bisbe Sitjó no deixà pràcticament res sense regular o adaptar a les circumstàncies eclesials de l'època. Ho revelen les constitucions *De introitu misse et aqua benedicta et de incenso; De psalmodia congrue disponenda; De secreto Capituli tenendo et de modo servando in petitionibus; De creatione notarii ecclesie Dertusensis*. Excel·lí, però, en la *Carta Cibariorum* o *Llibre de les Viandes de la Canònica*, que manà de posar per escrit per tal de no perdre'n la

20. ACTo, *Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis*, ff. 45v-50v.

memòria i atès que la Pesta Negra havia mort molts dels canonges i els pocs que quedaven vius eren grans i patien ja de falta de memòria: «Scripto tradi convenit facta mortalium quae ab humanis mentibus invidia memoria debere sepe solet oblivio. [...] Nos Jacobus, miseratione divina Episcopus, Franciscus de Monte Olivo, Prior, et Capitulum Dertusense recognoscentes quod propter mortalitatem que his temporibus vigit pauci imo paucissimi de antiquis Canonicis et beneficiatis nostrae Ecclesiae supersunt qui notitiam habeant de portionibus seu provissionibus, quae secundum diversitatem festivitatum ac temporum sunt per Priorem de bonis Prioratus... informati de his... huic scripturae publicae duximus annotandum et ad perpetuam memoriam committenda».²¹ Sitjó havia promulgat ja a Lleida la *Constitutio cibaria*, que conté apartats semblants als de Tortosa.

8. El 25 de juny de 1371, el bisbe Guillem de Torrelles, amb el consell i l'aprovació del prior del Capítol Miquel Sirera, amb l'objectiu d'un precís coneixement i d'una millor observança, va fer compilació d'algunes de les constitucions antigues, «in quibus multa utilia et salubria statuerunt, que, cum non sint in unum collecte, minus bene sciuntur et per consequens non servantur», i en va promulgar de noves en el Capítol anual celebrat al palau episcopal. Trobem reunides, senceres o abreujaades, en alguns casos adaptades, les constitucions de Guerau de Montbrú, ardiaca de Culla, vicari general del bisbe Esteve de Malet, de 1353; les de Pere Urgellès, infermer, vicari general del bisbe Joan Fabra, de 1357; les de Miquel Sirera, ardiaca major, vicari general del bisbe Jaume d'Aragó, de 1363; i, a continuació, les pròpies, d'entre les quals destaquem *Quod tantum quattuor canonici ad studia mittantur*; *Institutio cereorum beate Marie*; *Revocatio subthesaurarie*; *Quod canonici non intersint in nuptiis nec in eis comedant*; *Ordinatio Lectoratus*; *De prosa in missa cantanda*; *De inventario fiendo de bonis hospitalis*; *Quod victualia dentur in debita quantitate alias quod officiales excommunicentur*.²²

9. El 30 de juny de 1390, Hug de Llupià publicà noves constitucions amb l'objectiu de vigilar la vida quotidiana de la canònica i inspeccionar l'estat de les seves estances. Així, doncs, entre altres, féu aquestes ordinations: *Quod hospicia dignitatum recognoscantur* i *Quod canonici infirmi visitentur*. El mateix

21. ACTo, Comú del Capítol, I, doc. 5; Josep ALANYÀ I ROIG, «La *Carta Cibariorum* o Libre de les Viandes de la Canònica de Tortosa (1350)», *Acta Mediaevalia* 26 (2005) 429-484.

22. ACTo, *Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis*, ff. 55-104; O'CALLAGHAN, *Episcopologio*, 99-100.

dia de 1393 en va publicar d'altres sobre el dret dels preveres i d'altres persones de menjar al refectori canonical el dia del Corpus si tenien costum de fer-ho en els aniversaris; i que els qui ordenaven la celebració d'aniversaris generals o especials a la catedral tenien dret a elegir sepultura al claustre. El 27 de juliol de 1398, «ad laudabile fabricae ecclesie Dertusensis gloriosum augmentum», Joan Amargós, ardiaca major, i Berenguer Cesoliveres, canonges i vicaris generals, van fer la constitució: *De illis qui volunt audire missam in domibus suis tempore nupciarum*, oposant-se a aquest costum tan contrari a l'ordre litúrgic comú.²³

10. En el Capítol anual celebrat el mes d'octubre de 1405, en seu vacant, Joan de Prats, infermer, i Berenguer Cesoliveres, canonges i vicaris generals del Capítol, amb l'aprovació dels capitulars, van crear dos síndics «in iure peritis» per a representar el Capítol en els afers forenses i dos metges «physicali arte practici et peritis» per a l'atenció sanitària dels capitulars amb la *De creacione duorum sindicorum et duorum medicorum in ecclesia Dertusensi ut ibi sint perpetuo*; fins aleshores hi havia només un síndic i un metge al servei de la canònica. El nombre major de contenciosos a què havia de fer front el Capítol en els nous temps eclesials, culturals i socials a què s'obria l'edat mitjana feien necessària la creació d'una segona plaça de síndic; i una major exigència d'atencions mèdiques dels canonges i dels servidors de la canònica, que havien augmentat en nombre davant les tasques diversificades de l'edat nova, requerien un segon metge.²⁴

3. LA CONSTITUCIÓ *DE REFORMATIONE* DE BENET XIII

El bisbat de Tortosa va viure intensament el darrer període del Cisma d'Occident a partir de la tardor de l'any 1411, quan Benet XIII va instal·lar-se al castell de Peníscola amb la Cort pontifícia després de l'alliberament del setge d'Avinyó. El Cisma venia de lluny i havia causat desorientació i confrontació en el si de l'Església entre els papes de Roma i Avinyó, les seves cúries, els bisbes, abats, capítols catedrals i els clergues i laics d'una i altra obediència. Tot havia començat el 21 de setembre de 1378, quan alguns cardenals elegiren

23. ACTo, *Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis*, ff. 104-114; O'CALLAGHAN, *Episcopologio*, 127-128.

24. ACTo, *Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis*, ff. 114-117.

Climent VII a Fondi, peneditis d'haver elegit Urbà VI per motius que ells sabien o dubtant seriosament de la validesa de l'elecció.

Les nacions catòliques, els seus reis i l'emperador de Romans van sentir-se sorpresos davant la dualitat, més tard triplicitat de papes, i ara vacil·laven sense saber de cert a quin dels pontífexs havien de reconèixer com a legítim, ara s'inclinaven a favor d'aquell que convenia més als seus interessos polítics, mentre altres, com el rei d'Aragó Pere el Cerimoniós, van saber mantenir-se en un interessat equilibri d'indiferència, retenint-se les rendes de la Cambra Apostòlica dels béns existents dins els seus dominis alhora que aprofitava la situació per obtenir d'un i altre papa tots els beneficis i favors que convenien a la Corona, als seus reialmes, a la Cort reial i als súbdits eclesiàstics i laics.

La fluctuació davant les raons que hi havia per defensar els drets dels papes respectius la vivien també els homes més eminents en ciència i en virtut d'aquell temps. En són prova els escrits jurídics i teològics escrits en un sentit i en altre per autors ideològicament tan diferents i geogràficament tan distants com l'«Abbas de Scotia, Thomas de Corcellis, Eugenius IV, Cardinalis Sancti Marci, Ioannes de Turrecremata, Iacobus de Viterbio, Ioannes Burgundi, Petrus de Palude, Panormitanus, Iulianus Cardinalis Sancti Angeli, Ioannes de Palomar, Alexander de Sancto Elpidio, Bartholomaeus Lucensis, Nicolaus de Cusa, Ioannes Gerson, Cardinalis Cameracensis, Nicolaus Tricaricensis, Hermannus Zoest, Franciscus de Zabarella, Dominicus de Sancto Geminiano, Abbas Sancti Honorati, Andreas megarensis, Petrus de Alliaco, Ioannes Antiochenus, Carthusiensis, Studium Coloniense, Studium Cracoviense, Nicolaus Sanctus de Raymundis, Ludovicus Pontanus de Roma, Baldus de Perusio, Antonius de Butrio, Petrus de Ancarrano, Cardinalis Florentinus, Petrus Flandini, Abbas Sancti Vadasti, Petrus de Corsinis», entre altres, sense sortir dels còdexs que guarda l'Arxiu Capitular de Barcelona.²⁵ Creiem dignes de destacar a part els tractats *De moderno Ecclesiae schismate* de sant Vicent Ferrer i els de Pere de Luna, papa Benet XIII, *De concilio generali, Super horrendo et funesto casu oboedientiae Papae subtractae in regno Aragonum, Quia, ut audio i Quia nonnulli*.

Durant el cisma van regir el bisbat de Tortosa Guillem de Torrelles (1369-1379), Hug de Llupià i Bages (1387-1398), Pere de Luna i Alborno, administrador apostòlic (1399-1403), Lluís de Prades i Arenós (1404), Francesc Climent Saperà, home de confiança de Benet XIII (1407-1410), tots ells de l'obediència d'Avinyó. Ot de Montcada i de Luna (1415-1473) canvià d'obe-

25. Josep BAUCCELLS I REIG, *El fons «Cisma d'Occident» de l'Arxiu Capitular de la catedral de Barcelona*, Barcelona 1985, 29-95.

diència i, en presència del cardenal Pere de Foix, legat *a latere* del papa Martí V, elegit a Constança, va rebre a Sant Mateu la renúncia al papat de Climent VIII i el reconeixement del papa de Roma com a únic legítim i vertader successor de sant Pere, tenint-se així per acabat definitivament el Cisma d'Occident a l'Església universal.²⁶

La presència de Benet XIII a Peníscola i els seus viatges apostòlics per la diòcesi no van interferir mai directament la governació diocesana dels bisbes titulars i dels seus vicaris generals, Capítol catedral, oficials i arxiprestos. Així ho podem comprovar en els *Regesta Curiae Dertusensis* de l'època. Només pel que fa a recursos econòmics, que cada cop li eren més necessaris, Benet XIII va beneficiar-se del bisbat tortosí. Aquesta és la raó d'haver mantingut en el temps unida a la suprema dignitat pontifical la dignitat de Sagristà de la catedral i la recepció efectiva d'una pensió de les rendes canòniques que el Capítol li feia cada any. Igualment, en acte de reconeixement i devoció filial, els canonges li enviaven a Peníscola les palmes necessàries per a la celebració solemne del Diumenge de Rams amb la Cúria pontifícia, palmes que es tallaven de les palmeres que hi havia en un hort que el Capítol posseïa a la partida del Temple, dita també de Sant Joan.

Estant el papa a Tortosa va expedir la butlla de reforma de les constitucions antigues de la catedral i canònica de Santa Maria. El document posa en evidència el geni i caràcter organitzador de Benet XIII, la capacitat sàvia i prudent d'adaptació als temps nous i a les circumstàncies canviants de la societat i de l'Església, la seva integritat moral i el domini del dret canònic, pedra fonamental del regiment de l'Església universal i de les esglésies particulars, com ho era del seu dret legítim a ocupar la càtedra de sant Pere. La butlla deixa veure també la predilecció amb què el papa mirava l'església de Tortosa, que l'havia acollit amb confiança i li era fidel amb goig. L'església de Tortosa sabia que, acceptant-lo a casa i protegint-lo de tanta persecució, infidelitats i atacs, allò que feia a la seva humil persona i a la seva suprema dignitat pontifical d'orde i jurisdicció ho feia al mateix Jesucrist, nostre senyor, i a sant Pere, el seu vicari a la terra, a qui havia dit, com a ell, «Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam et portae inferi non praevalerunt», frase que Joan Reixach precedeix d'aquesta altra a la taula de Sant Pere de Morella, retrat probable de Benet XIII flanquejat dels seus quatre darrers cardenals: «Tu es pastor ovium et princeps apostolorum et tibi tradite sunt claves regni celorum».

26. Ramón O'CALLAGHAN, *Episcopologio*, 99-136.

La butlla, escrita en un pergami de grans dimensions (113 x 80 cm), s'ha conservat plegada a l'Arxiu Capitular. La butlla ve copiada en el *Liber Constitutionum seu Ordinationum Capitularium Ecclesiae Dertusensis* a continuació de les Constitucions redactades, per encàrrec del Papa, pel bisbe Francesc Climent Sopera, aleshores bisbe de Barcelona, abans de Tortosa (1407-1410), i per Pere Despujol, prior de la cartoixa de Valdecris. Les *Constitutiones Benedicti XIII Ecclesiae Dertusensis* es troben copiades a l'Arxiu Vaticà, al Regestum Avenionense, 341, ff. 623r-673v, sota l'epígraf *Reformatio Ecclesiae Dertusensis. IV nonas maii anno XIX° Pontificatus*; més endavant, als ff. 647r-652r, amb la mateixa data, hi ha escrita la *Reformatio bonorum temporalium Ecclesiae Dertusensis*.

En el protocol de la butlla el papa apel·la a l'autoritat suprema de vicari de Jesucrist, en virtut de la qual ordena la reformació de les constitucions de l'església de Tortosa: «Quia eius, cuius intuitu cuncta subserviunt in agro mundi huius, vices gerimus licet immeriti pro viribus eum nos convenit imitari ut ea que ad ipsius laudem et gloriam pia dispositione incepimus ad finem consumacionis debite perducamus». Considera que és la seva funció protegir amb pastoral providència les esglésies i els monestirs per tal de garantir als canonges i als monjos que hi viuen l'eliminació de qualsevol tipus de torbament i dissolució, l'augment del culte diví, el repòs, la tranquil·litat i el benefici de les persones que ofereixen a Déu els cants de lloança i així assegurar-ne els fonaments, corregir les coses pretèrites, disposar les presents i instaurar-ne de noves mirant al futur: «... fundamenta stabiliat, preterita corrigat, disponat presencia, nova plantet et sic caute provideat de futuris quod in quantum valet humana provisio superna suffulta gracia de contingentibus nil omittat».

El papa fa elogi de l'església de Tortosa, «inter alias provincie Terraconensis ecclesias insignis», perquè des de l'inici, «priscis temporibus», ha tingut entre els canonges homes de ciència, excel·lents també en virtuts, fidels observants de la regla de sant Agustí: «... regularis observancie, religione viteque mundicia et continuo exemplari opere illam multipliciter illustrabant, vigeabant fervore spiritus, virtute animi prevalebant ac cure sollicitudine sic circa spiritualia primo et demum circa temporalia vigilabant quod ecclesia ipsa in hiis et multis aliis prosperis reflorabat». Tanmateix, denuncia que en els darrers temps, cal entendre durant el Cisma i tot el temps que els bisbes van residir fora de la diòcesi, l'església de Tortosa havia patit un gran detriment: «Nunc, pro dolor, in eisdem adeo patiebatur non modica detrimenta quod per manus laycorum desidencium regebantur, ex quo multa diebus in proximis dampna, dissoluciones ministrorum et alia sinistra eidem ecclesie advenerunt».²⁷

27. ACTO, *Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis*, ff. 291-292.

D'això s'havia queixat ja Martí l'Humà al propi Benet XIII el 1407, quan li reclamava una atenció primordial envers aquella «ecclesiam Dertusensem, que sola sedet et expers thori sponsi sui, qui per orbem vagatur, ducit quare vidua in planctibus et singultibus dies suos. [...] Eam quippe latere non credimus quod a longevis citra temporibus jam dicta ecclesia orba suo pastore lupis rapacibus cogitur ancillari, ex quo nedum sibi sed civitati Dertuse evidèntia damna et scandala sunt secuta et sequi sperantur multo maiora propter bandositates ingentes ibidem suscitatas nisi sepedicta Sanctitas aliter duxerit ordinandum».²⁸

Benet XIII, mogut d'afecte patern, manifesta en la butlla la voluntat de retornar a l'església de Tortosa «ad eius statum in melius reformandum... spiritualia que ipsis temporalibus sunt procul dubio digniora suo ordine preponentes». Així, a lloança i glòria de la Verge Maria, «sub cuius titulo et honore ecclesia ipsa noscitur dedicata», publica la butlla en virtut de la qual mana al bisbe Francesc Climent Saperà i al prior de Valldecríst de redactar unes noves constitucions que incloguin les antigues i les perfeccionin i així mateix les confirma amb l'autoritat apostòlica per tal que siguin observades a perpetuitat. Abans, però, havia encomanat al bisbe Saperà, al prior de Cartoixa i a fra Vicenç, abat del monestir de sant Pere d'Àger, tota la informació necessària sobre les temporalitats de l'església dertosense.

Atès que l'administració de les rendes de la catedral i canònica realitzada exclusivament pel prior havia estat causa de detriments econòmics força perjudicials, Benet XIII disposa que el prior sigui remogut de l'administració i aquesta sigui reservada a la disposició de la Seu Apostòlica. D'aquesta manera podran conservar-se «universa et singula bona, fructus, sensus, redditus et proventus, iura, obvenciones et emolumenta, necnon villas, castra, rura et loca ac domos, hospicia et alia hedificia quecumque cum eorum iurisdictionibus, preeminenciis ac iuribus et pertinenciis universis ad prioratum dicte ecclesie et dilectum filium Joannem Siurana, priorem ipsius, racione dicti prioratus quomodolibet pertinencia ab eodem prioratu auctoritate apostolica ex certa sciencia perpetuo separamus et eciam segregamus eaque omnia et singula disposicioni et ordinacioni nostre ac Sedis Apostolice reservamus».²⁹ El prior Joan Siurana no gaudia de la complacència de Benet XIII, puix, després que el bisbe Hug de Llupià fou traslladat a la seu de València, el Capítol

28. *Arxiu de la Corona d'Aragó* (ACA), Cancelleria, reg. 2187, f. 61r.

29. ACTo, *Liber Constitutionum Ecclesie Dertusensis*, ff. 292-293.

elegí per a bisbe Joan Siurana, de Morella, però el papa n'invalidà l'elecció i nomenà administrador apostòlic el seu nebot Pere de Luna.³⁰

El papa aprova en la butlla el nombre de vint-i-tres porcions de canonges, trenta-cinc de preveres comensals al servei de la canònica, dotze de subdiacònics i nou de pobres com era establert fins aleshores, però vol que, per evitar escàndols i injustícies derivats de les males distribucions de rendes i d'aliments, tots els béns del priorat siguin administrats per dotze prepòsits succeint-se en l'administració per mesos, cadascun el mes que li correspongui. Disposa que «in colligendis et percipiendis fructibus beneficiorum seu mensatarum huiusmodi eorumque oneribus supportandis iuxta consuetudinem in provincia Terrachonensi ac civitate et diocesi Dertusensi observatam annus incipiat kalendis Maii nunc currentis et sic deinceps perpeuo annis singulis observetur».

Per a la dotació del Priorat «qui dignitas maior post pontificalem in ecclesia dertusensi existit», volent assegurar-li l'honor i el decòrum que li corresponia, el papa li assigna els Molins del Comte, que Ramon Berenguer IV donà a Santa Maria de Tortosa, i el Mas d'Abarcat, existents dins el terme de la ciutat de Tortosa, amb tots els seus fruits, rendes, prats, pastures, cases, heretats i pertinences, drets i emoluments, pels quals el prior haurà de pagar cada any per la dècima divuit lliures de moneda barcelonesa. El prior ve obligat a moldre el blat de totes les prepositures als Molins del Comte i en les festes de Nadal, els quatre dies en què es canta l'antífona *O Sapientia*, la vigília, el dia de la Nativitat del Senyor i el dia de sant Esteve, ha de donar neules amb nèctar als canonges i a tots els qui reben porció de la catedral i canònica.

Amb les rendes dels delmes provinents dels fruits collits al terme de Tortosa sobre els escreixos i productes del mar i dels seus emoluments, tant de peixos com de sal i altres, amb el pes «de les exavegues de la palla àlies barcínes communiter nuncupato» i les rendes dels quarts dels llocs de Bitem i de Camps, amb les que el Priorat havia percebut i percebia de les viles de Gandesa i Orta, Benet XIII funda quatre noves prepositures o mesades, a saber, la del mes de juny per a la Cambreria, la de setembre per al Deganat, la de novembre per a la Tresoreria i la de març per a l'Ardiaconat de Culla, «una cum domibus, orreis, cellariis ac vasis vinariis et aliis bonis et rebus ad dictos priorem et prioratum olim in eisdem locis pertinentibus».³¹

Amb les rendes que el Priorat percebia als termes de Morella i d'Onda el papa crea les prepositures del mes de juliol, corresponent al Priorat, i del mes

30. Josep ALANYÀ I ROIG, *El Seminari Diocesà de Tortosa*, Tortosa: Bisbat de Tortosa 2001, 62.

31. ACTO, *Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis*, ff. 294-295.

d'agost, corresponent a l'Ardiaconat major, de l'octubre per al Priorat claustral, del desembre per a l'Infermeria i del gener per a la Precentoria. Amb les rendes de Vilafamés i d'Alcalà de Xivert, de la Pobla, d'Orpesa, de Benicàssim i de Castelló, de Vila-real i Borriana, de Nules i de Xilxes, d'Almenara, d'Esli-da i dels altres llocs de la serra d'Espadà i de la Plana de Borriana, crea les prepositures o mesades del mes de maig, corresponent a la Sagristia, del febrer, corresponent a l'Hospitaleria, i d'abril, corresponent a la Succentoria.

Benet XIII ordena que els prepòsits que en el mes que els correspon tinguin contrets deutes no pagats i la pensió pendent hauran de dipositar a mans de la persona que hagi nomenat el bisbe o el seu vicari general la quantitat de mil cinc-cents sous de moneda barcelonesa el dia primer d'abril per poder pagar deutes i pensió pendents. I en aquesta situació cada prepòsit en el mes que li correspon ha de donar de porció canonical cada dia tres pans de blat candial comunament anomenat del camp de Daroca sense mixtura, cadascun de vint-i-quatre unces de pes i tretze diners barcelonesos en efectiu, com ha estat costum de fer-ho. De porció presbiteral ha de donar dos pans i cinc diners de la mateixa moneda, de porció subdiaconil dos pans i dos diners, i a cadascun dels nou pobres un pa i tres diners. Un cop pagats els deutes i durant encara la pensió, els prepòsits, en el mes que els correspon, hauran de donar de porció canonical tres pans i vint-i-un diners, de porció presbiteral dos pans i nou diners, de porció subdiaconil dos pans i quatre diners i als nou pobres un pa i tres diners a cadascun.

En el cas d'haver cessat la pensió, però pendents de pagar encara els deutes, el prepòsit haurà de pagar el primer dia d'abril solament mil sous «pro supportacione debitorum». I les porcions que haurà de satisfer són les següents: tres pans i disset diners per la porció canonical, dos pans i set diners per la presbiteral, dos pans i quatre diners per la subdiaconil i un pa i tres diners a cada pobre. Havent cessat la pensió i un cop pagats els deutes, el prepòsit donarà als canonges tres pans, dos sous i un diner; als preveres dos pans i onze diners, als sotsdiaques dos pans i sis diners i als pobres, a cadascun, un pa i tres diners.

Serà obligació del prepòsit, en el mes que li correspongui, de servir a la comunitat, només als residents que assisteixin al refectori, tovallons, eixugamans i aigua. Mantindrà enceses dues làmpades, una al dormitori i l'altra a les letrines, «ardentes de nocte». Haurà de pagar al barber del Capítol deu sous barcelonesos «pro obsequiis et oneribus sui officii».³²

32. *Ibid.*, ff. 295-299.

Havent comprovat que el regiment i l'administració dels llocs de Cabacés, la Figuera, Margalef, la Bisbal, la Vilella sobirana i el Molar i dels seus vassalls i la defensa dels drets i rendes que d'ells obtenia i hi tenia el Priorat de la seu de Tortosa li eren molt carregosos i difícils, Benet XIII decreta que passin a la jurisdicció del bisbe i a la mensa episcopal: «Nos cupientes quieti ministro-rum predicte ecclesie providere, loca et vassallos et iura predicta episcopo Dertusensi pro tempore existenti et eius dignitati ac mense episcopali cum omnibus eorum fructibus, redditibus, proventibus, iuribus et obvencionibus universis perpetuo concedimus et etiam assignamus». En compensació d'això, el papa disposa que passin al Capítol i a la mensa canonical els drets i les rendes de les viles de Batea, Gandesa i Calaceit: «Et nihilominus in recompensationem locorum, vassallorum et iurium predictorum redditus ad mensam episcopalem predictam in locis predictis de Gandesia et de Batea et de Calaceit dicte diocesis pertinentes ab eadem mensa auctoritate apostolica ex certa sciencia separamus et segregamus ipsosque redditus, orrea quoque et cellaria, vasa vinaria ac domus ad dictum episcopum pertinentia ad congregandum et conservandum redditus huiusmodi deputata eisdem capitulo et ecclesie Dertusensi in recompensationem locorum et vassallorum huiusmodi et in usus infrascriptos convertendos auctoritate predicta incorporamus, annectimus perpetuo et unimus». Hi uneix també les rendes i els llocs de la Granadella, el Perelló, el Vilar de Santa Maria, el Carrascal, el Mas dels Barberans i el verger de la Canonja. I concedeix els censals que el Priorat tortosí cobrava a la ciutat de Tortosa i a la diòcesi de Lleida i altres drets i rendes com les dels aniversaris generals i particulars àdhuc els no pertanyents al Priorat, les cent lliures que rebia anualment sobre la tinença de l'Alcalatèn, els drets de sepultura i els instruments de núpcies.

Les distribucions i administració de tots aquests béns i rendes han de ser encarregades a un prevere elegit pel bisbe i Capítol, qui haurà de jurar damunt els sants evangelis que complirà bé la seva funció segons justícia i dret i podrà associar a la seva persona un altre prevere que l'ajudarà en la tasca assumida. El prevere administrador aplicarà a la fàbrica del dormitori canonical fins que les obres siguin acabades les cent lliures procedents de la tinença d'Alcaltèn. Destinarà així mateix rendes suficients per celebrar els aniversaris generals i particulars a la catedral. Donarà les pietances al bisbe, canonges, preveres i sotsdiaques i les distribucions «in choro et in refectorio per prefatos episcopum Barchinonensem et Petrum de Podiolo priorem auctoritate nostra pridem in eadem ecclesia ordinatam». Pagarà també el vestuari dels preveres que havien acostumat a vestir-se de les rendes del Priorat de la seu. Igualment cada any pagarà al mestre de l'obra de la seu deu lliures barceloneses per al seu

vestir. Donarà cada any un cafís de blat al rector de l'església de Sant Jaume, cinquanta sous jaquesos al rector de la Pobla de Massaluca, i, a la catedral, l'almoïna, prescrita pel papa Benet, als frares menors de sant Francesc, als predicadors de sant Domènec i a les monges de santa Clara. Farà també la col·lació general el Dijous Sant «in Cena Domini quando episcopus vel, eo absente, prior maior lavabit pedes canonicorum ecclesie supradicte».

El dia de la Resurrecció del Senyor i els dos primers dies de l'octava pasqual el prevere administrador, complint la voluntat de Benet XIII expressada en la butlla, haurà de distribuir entre el canonges, preveres, diaques i sotsdiaques que mengin al refectori canonical els ous que la gent haurà donat als preveres que durant la setmana santa han passat per les cases de la ciutat a beneir-les amb el ritual propi del salpàs. Així mateix haurà de proveir al curat de la catedral i al seu fàmul pedestre de cavalcadura i arreu sempre que hagin de sortir de la ciutat per administrar els sagraments o per qualsevol altre servei pastoral. I donarà anualment cinc florins d'or al cursor de la Cúria pontifícia per a les palmes que el Capítol acostuma regalar al papa i als cardenals per a la processó del diumenge de Rams. És també responsabilitat del prevere administrador tenir cura dels edificis i estances de la canònica: «Et insuper teneatur presbiter ipse communia hedificia canonice videlicet capitulum, claustrum, refectorium ac dormitorium cum latrinis et illud claustrum situm ante ianuam domus dicti prioratus maioris manutenere et facere reparari, cuius quidem claustroni emolumenta sepulturarum pro ipsius speciali reparacione per eundem presbiterum recipi volumus et levari».

El papa assigna al prevere administrador, «quia dignus est mercenarius mercede sua», quaranta lliures barceloneses anuals de les rendes que administra i distribueix.³³

L'escatocol de la butlla dóna raó de la finalitat que mogué Benet XIII a publicar-la i a encarregar al bisbe de Barcelona, abans de Tortosa, Francesc Climent Sopera, i al prior de la cartoixa de Valldecrist Pere Despujol: «Hanc igitur ordinacionem per Apostolice Sedis providenciam circumspectam, sic salubriter factam ad Dei laudem et gloriam ac prefate ecclesie decorem et ad perfectam spiritualis hedificii structuram, perpetuis valere temporibus et robur incommutabilis firmitatis volumus obtinere auctoritate predicta districtius inhibentes ne aliquis, cuiuscumque preeminencie, ordinis aut status existat, etiam si pontificali prefulgeat dignitate, huiusmodi ordinacionem apostolicam seu aliquid de contentis in ea quovis quesito colore vel modo turbare, violare seu quomodolibet impedire presumat, quoniam si secus

33. *Ibid.*, *Liber Constitutionum Ecclesie Dertusensis*, ff. 300-303.

actum fuerit illud discernimus irritum et inane. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum separacionis, segregacionis, reservacionis, approbacionis, statuti, ordinacionis, concessionis, assignacionis, incorporacionis, annexionis, unionis, fundacionis, dotacionis, obligacionis, constitucionis, inibicionis et voluntatis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignacionem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum». ³⁴

FONTS

Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo). Tortosa

Cartulari 2, títol I, doc. I, ff. 8r-11r; 11v-17r.

Cartulari 3, ff. 1r-3r; 3v-6v; 6v-13r; 16v-19r.

Cartulari 4, doc. 59, ff. 60r-62r.

Cartulari 5, doc. 2, f. Av.; doc. 5, ff. 3v-5r; doc. 7, ff. 2v-3r; doc. 11, ff. 4r-5r; doc. 69, ff. 31v-32r.

Cartulari 6, doc. 1, f. 1r.; doc. 2, ff. 1v-2v; 110, f. 42r; doc. 111, f. 42rv; doc. 116, f. 43v.

Cartulari 8, ff. 6v-8r; doc. 13, ff. 12r-14r; doc. 14, ff. 14v-19r; doc. 26, ff. 44v-46r; i doc. 108, f. 40.

Cartulari 9, ff. 29r-30r; 30v-34r; 57r-58r; 112v-114r.

Cartulari 9A, pp. 62-65; 66-74; 292-296.

Cabiscol:

Pergamí 11. Còpia de 1213.

Comú del Capítol, I:

Pergamins: 4 (original); 5 (original); 16 (còpia) 23, partit per ABC, i 27 (còpia).

Comú del Capítol, II:

Pergamí 6 (còpia).

Concessions apostòliques, II:

Pergamí 27 (còpia).

34. *Ibíd.*, f. 303.

Concessions apostòliques, II:
Pergamí 7 (original) i 3 (còpia).

Constitucions:
Pergamí 19 (còpia).

Delmes:
Pergamins: 10, 11, 13 (trasllat de 1250) i 13.1 (còpies).

Liber Constitutionum Ecclesiae Dertusensis. Segle XVI.
Privilegis i concessions reials:
Pergamins: 3 (còpia); 8 (original), 18 i 21 (còpies); 33 (còpia); 62 (còpia).

Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Barcelona
Cancelleria, reg. 2187.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1774, juliol, 7. Tortosa.

Resum de l'història de la canònica i catedral de Santa Maria de Tortosa, des de la seva restauració després de la conquesta de Tortosa fins a la butlla de reformació del papa Benet XIII, de 1412, amb indicació de les conseqüències espirituals i temporals derivades de la butlla esmentada. Són autors de l'informe el Dr. Bonaventura Julià, D. Josep Piñol i Gil de Federic i el Dr. Tomàs Franquesa.

Arxiu Capitular de Tortosa (ACTo), Actes Capitulars, 196. Document inserit entre els folis 49 v. i 50 r.

Supuestos para la decisión de las dudas que abajo se propondrán

1. Haviendo el Conde Dn. Ramón Berenguer conquistado del poder de los Moros en el año 1149 la Ciudad de Tortosa, dispuso restablecer en ella la cathedral y Silla Episcopal, que antes de la invasión de los Moros tenía, y para el efecto hizo venir a Gaufrido Abad de Sn. Rufo en Aviñón de Francia, a quien nombró por primer Obispo, y éste con siete Canónigos que trajo de

Aviñón fundó en Tortosa un monasterio de canónigos regulares de Sn. Agustín, y erigió en su Iglesia la Cathedral, para cuja dotación, la del Obispo y del monasterio, donó el expresado Dn. Ramón todos los Diezmos y primicias, dos Ornos y otras cosas, y en el año 1155 el Papa Adriano quarto confirmó la erección de la Cathedral, el monasterio de Canónigos regulares de Sn. Agustín y las donaciones hechas y que se le hiciesen.

2. Para la Administración de los Bienes temporales del Obispo, Cathedral y Monasterio dispusieron el Obispo y Canónigos crear un Prior, Arcediano, Sacrista, Camarero, Procurador, Hospitalario y otros Administradores todos seculares y amovibles, quienes debían subministrar lo necesario para la manutención del Obispo, Canónigos e Iglesia, hasta que en el año 1166 ordenaron hubiese un Prior mayor regular que cuidase de todo lo espiritual y temporal del Monasterio y Canónigos, sin hacer mención de otros Eclesiásticos, y también dispusieron que de allí en adelante las Administraciones y Oficios del Monasterio las hubiesen de tener Canónigos regulares de él y no seculares, y posteriormente establecieron que el Camarero administrase ciertos bienes con la obligación de dar vestuarios a todos los Canónigos, como es de ver en la Constitución *Duo fore*.

3. Desde el principio de la fundación del Monasterio y restauración de la Iglesia cathedral se conservó ésta por más de treinta años sin otros ministros que el Obispo y Canónigos, hasta que en el año 1176 Raymundo de Munells donó a dicha Sta. Iglesia dos Huertos con la condición de que el Cabildo diese de comer y vestir a un sacerdote de honesta vida, que todos los días había de cantar misa en el altar de Sn. Andrés de la misma Iglesia, y de este principio tuvo después origen la primera Capellanía que se fundó en ella, que hoy se llama primera Comensalía de Sn. Andrés, y al tenor de esta donación se fueron haciendo otras en los años siguientes con más o menos cargas, y unas con la obligación de buscar sacerdote que las cumpliese, y otras dando facultad expresa al Cabildo para que las pudiese cumplir por sí o por un sacerdote, y de aquí provienen las otras Comensalías Presbiterales, Diaconiles y Subdiaconiles de la Iglesia.

4. Para el cumplimiento de estas fundaciones buscaba el cabildo unos sacerdotes ad *nutum admobiles*, a quienes por su trabajo daba de comer todos los días en el Refectorio del Monasterio, y al fin del año se les subministraba cierta cantidad determinada en dinero para vestuario, a unos por el Cabildo y otros por el Camarero, pero con desigualdad de los unos a los otros, aun entre los que pagaba solo el Cabildo, y uno y otro era *in modica quantitate* según se desprende de la constitución *Scriptum esse novimus*, en su introducción y motivos.

5. Como era tan poco lo que se daba a cada sacerdote por el cumplimiento de dichas cargas, y eso nada seguro porque cuando quería el Cabildo los removía, no parecían sacerdotes idóneos y hábiles que cumpliesen dichas fundaciones y por lo mismo y evitar esta falta, dispusieron el Obispo y Cabildo en el año de 1325 la dicha constitución *Scriptum esse novimus* por la que erigieron las referidas fundaciones en capellanías perpetuas y colativas, a cuios Poseedores llamaron Comensales y havían de tener la obligación de cumplir las expresadas fundaciones, y asistir a todas las horas canónicas de dicha Sta. Iglesia y hacer otros servicios, y para su dotación ordenaron que a cada Comensal Pbro., Diaconil y Subdiaconil se les diese diariamente de comer en el refectorio de la misma vianda que se daba a los Canónigos, pero en la cantidad que se acostumbraba dar a los sirvientes de la Iglesia, y también ordenaron que a cada uno se le diese cierta cantidad que determinan y señalan en dinero efectivo para vestuarios; pero con la desigualdad de que a unos señalaron diez libras, a otros siete, a otros cinco y a otros cuatro y media y quatro según todo se especifica en dicha constitución, como asimismo lo que había de pagar el Cabildo y el Camarero.

6. Por la expresada constitución sólo se erigieron veinte Capellanías Presbiterales, un Monge mayor, dos Diaconiles y seis Subdiaconiles; pero en el año de 1347 el Obispo y Cabildo fundaron otras dos Comensalías bajo la Invocación de Sn. Estevan con la obligación de servir de Curas, igualmente que los Poseedores de las otras dos antiguas del mismo egercicio, debiéndose substituir los dichos Curas en caso de enfermedad o imposibilidad, y las dotaron lo mismo que estaban las otras dos antiguas con comida en el refectorio y ciento y cinquenta sueldos Barceloneses, o de plata para vestuario de cada uno, que había de pagar el Cabildo todos los años, y en el de 1379 fundó Pedro Baile una Comensalía bajo la invocación de Sn. Pablo, dotándola como a las demás en cuanto a la comida, y con cinco libras plata anuales para vestuario, y en el año 1404 Bernardo Macip fundó también una Comensalía bajo la invocación de la Concepción de María SSma., dotándola como a las demás en cuanto a la comida, pero no consta que la dotase de vestuario, y por lo mismo desde inmemorial tiempo no le percibe.

7. Sin embargo de que la Iglesia y Monasterio desde el principio de su restauración y fundación fue de Canónigos regulares de Sn. Agustín, como queda dicho, pero en ningún tiempo los Comensales, así Presbiterales, como Diaconiles y Subdiaconiles, profesaron dicha regla ni instituto, y siempre fueron Clérigos seculares, y aunque algunas veces cuando había comodidad dormían dichos Comensales *intra claustra*, pero solo era para que mejor pudiesen asistir a la Iglesia y refectorio, sin que jamás fuesen reputados por

regulares, y por lo mismo se les hacía dormir fuera, cuando no había comodidad en el Monasterio.

8. Continuó gobernándose así la Iglesia hasta que en el año 1412, en que con motivo de las discordias suscitadas entre el Prior y Canónigos sobre el modo y manera de subministrar la comida, queriendo apaciguarlas Benedicto trece (alias el Papa Luna) comisionó a Dn. Francisco Obispo de Barcelona, Patriarca de Gerusalem, y a Pedro Podiolo, Prior de la Cartuja de Segorbe, quienes en virtud de las facultades que se les concedieron, dispusieron que el Prior continuase en la Administración de los bienes del Monasterio como hasta entonces, y que en lugar de la comida diese a cada Canónigo diariamente dos sueldos o veinte y cuatro dineros; a cada Comensal Presbítero y Diaconil doce dineros, y a cada Subdiaconil nueve dineros, y en lugar de los extraordinarios convites que solía haber, señalaron doce mil sueldos de terno que había de dar dicho prior cada año y se habían de repartir y distribuir entre los que asistiesen a horas canónicas y al cumplimiento de los Aniversarios que había fundados en la forma que previenen en su constitución y según ella cada Canónigo percibía la mitad más que cada Comensal y además había de suportar y pagar dicho Prior todas las pensiones y gastos que se solían satisfacer de los bienes del Monasterio, como también los gastos de pleitos comunes, y en cuanto al vestuario, que le pagase el Camarero según antes a los canónigos y demás de su cargo, y el Prior a los Comensales, Diaconiles y Subdiaconiles que acostumbraba pagar el común de la Mensa, uno y otro según la costumbre que hubiesen en que no hicieron novedad, y en el mismo año libraron los Comisionados ejecutoria para el cumplimiento de sus disposiciones y en ella declararon que, si en adelante pareciese útil y conveniente al Obispo, Prior y Cabildo *nemine discrepante*, pudiesen aumentar las porciones Canonicales, Diaconiles y Subdiaconiles que habían señalado, con tal que estuviese desempeñada la mensa Capitular y sin perjuicio de lo destinado para distribuciones y aniversarios.

9. A los dos años siguientes, esto es en el 1414, hallándose el mismo Benedicto trece en Tortosa, dispuso reformar la Iglesia y Monasterio tanto en lo espiritual como en lo temporal, y por lo que respecta a los bienes temporales ordenó que todos los que administraba el Prior mayor se administrasen en lo sucesivo por doce Prepósitos y un Presbítero, señalando a cada Preposición los bienes que había de administrar, con separación y con la obligación, entre otras, de que cada prepósito había de dar en el mes que les señala, tres panes de dos libras y veinte y cinco dineros diariamente a cada Canónigo, y a cada Presbítero dos panes y seis dineros, y a cada Diaconil y Subdiaconil dos panes y seis dineros, que es lo que al presente se da por el Cabildo y Dignidades con respeto a dicha ordenación y a la Concordia sobre pan que se dirá.

10. Queriendo asimismo dicho Benedicto trece mirar y mejorar la utilidad de la Iglesia y sus Ministros, dispuso que todos los otros bienes no repartidos a los doce Prepósitos y que antes también administraba el Prior y en cualquier manera tocasen o perteneciesen a la Mensa de la Iglesia se administrasen en adelante por un Presbítero que en el cabildo añal había de elegir el Obispo y Cabildo, y del producto de dichos bienes había de pagar cada año los doce mil sueldos de terno para distribuciones de horas y aniversarios según lo dispuesto por dichos Comisionados, los vestuarios de comensales que solía pagar el Cabildo y su Mensa, y además todas las otras cargas que la misma Mensa acostumbraba pagar, y reparar la Casa del Monasterio, empleando en la Obra del Dormitorio las cien libras de Alcalatén, hasta que se concluyese, y del remanente, pagadas las dichas cargas, se habían de costear los gastos de embajadas, comisionados y pleitos comunes *totum Capitulum tangentes*.

11. De dicha disposición tuvo principio la Masa que hoy se llama Mensa, y se componía de las Rentas que producían los Diezmos de Calaceyte, Mas de Barberans, Gandesa, Bathea, Perelló, Granadella, cien libras de Alcalatén, Derechos de Nupcias y otros censos y efectos que tenía el Cabildo y administraba su Prior mayor antes de dicha división hecha por Benedicto trece, y posteriormente la agregó el Cabildo las Rentas de la rectoría de Calaceyte, que en el año de 1506 le concedió el Papa Julio segundo adjudicándola a la Mensa Capitular, usos de los Canónigos y fábrica de la Cathedral, y en 23 de Enero del año 1568 dispuso también el cabildo que todos los Censos de las Administraciones de la Iglesia fuesen adjudicados a esta Masa, que llamaban Común, y que este satisficiera a cada Administración un sueldo y seis dineros por libra de los censales que le adjudicaron.

12. Con el producto de las Rentas de dicha Masa ha acostumbrado el Cabildo pagar todas las cargas que en su ordenación dispuso Benedicto trece, y también ha costeado todos los pleitos comunes y pertenecientes a todo el estado de la Iglesia, como los propios y privativos tocantes a solo el Cabildo, esto es los pleitos y causas que solo concernían al Cuerpo de Canónigos, quienes solamente tienen la voz y voto en el Cabildo, sin que ningún otro miembro de la Iglesia intervenga en cosa alguna del gobierno ni demás Actos Capitulares.

13. También ha acostumbrado el Cabildo pagar de dichas rentas por vía de suplemento (e ínterin se cobrasen las correspondientes dotaciones) la limosna de todas las Misas y Aniversarios que se hallan fundadas en la Iglesia, no solo las prevenidas en dicha ordenación de Benedicto trece, sino también las fundadas posteriormente, cuías dotaciones se hallan impuestas en varios censales, unos contra Particulares y otros contra Universidades, aunque las fun-

daciones situadas en censales contra Universidades por su difícil cobranza, muchos atrasos y contingencias sólo se cumplen, si se cobra, por disposición del Ilmo. Sor. Camacho en el año de 1752; pero hasta dicho año se suplía la limosna de las Rentas de esta Masa, como se ha hecho hasta aquí en las impuestas en censales contra Particulares y otras fincas, sin embargo de que tengan atrasos.

14. Además ha suplido también el Cabildo con dichas Rentas los atrasos de las Vicarías y vestuarios de Canónigos sin que por las quiebras que haya habido se haya abonado a la renta de gastos cosa alguna, y del mismo modo ha suplido también dicha Masa las quiebras de la Administración del Horno siempre que por descuido de Administración, Guerras u otras casualidades no ha alcanzado el trigo subministrado por los Dignidades para repartir diariamente el Pan a Canónigos y Comensales, y del mismo modo ha suportado lo necesario para el surtido de la Carnicería, sin que se le haya abonado cosa alguna por razón de estos suplementos.

15. Del mismo modo ha costeado el Cabildo con dichas Rentas Campanas para la Iglesia, Libros de Coro, vino de la Oblata para todas las Misas, y otras cosas semejantes según lo han pedido las urgencias, sin embargo de no prevenirlo la Ordenación de Benedicto trece, ni pertenecer al fin de la Institución de dicha Masa o mensa, y sin que el Cabildo para nada de esto haya pedido facultad a su Obispo ni consentimiento a ningún otro individuo de la Iglesia, antes bien siempre ha pensado el Cabildo que solos los Canónigos son los que tienen interés en dicho ramo de Mensa y no la nuda administración, y por lo mismo también alguna vez ha dispuesto repartir entre los mismos Canónigos el producto de unos treudos que se compraron con dinero de la misma Mensa o Común, y en 3 de Julio de 1596 dispuso también aumentar las distribuciones de todos los individuos de la Iglesia con la renta de la referida Mensa, y en el año 1773 se sacó también de este ramo para completar las distribuciones que en el día se dan a los Comensales y Beneficiados.

16. Cuando, después de pagadas todas las dichas cargas y gastos, ha sobrado algún dinero de las Rentas de dicho ramo de Mensa o Común, acostumbraba el Cabildo imponer dicho sobrante en Censales u otras fincas, y de ellas se ha creado otro ramo de Rentas que se llama Arca mayor, con cuió producto se satisfacen los salarios de Administradores, Contadores y otros empleos y cargos comprendidos unos en la disposición de Benedicto XIII y otros establecidos posteriormente, y si no alcanza, suplen lo que falta las Rentas de dicha Mensa.

17. Siempre el Cabildo ha estado en la inteligencia de que quando se le hace alguna donación, legado o concesión sin extensión o especificación de

otros individuos, pertenece solamente a los Canónigos que rigurosamente componen Cabildo, y de este modo entendió la concesión que hizo el Papa Pío cuarto, año de 1561, a los Canónigos de la Iglesia de Tortosa de las Rectorías de Almazora y Burriana, y del mismo modo la concesión que en el año 1490 hizo el Papa Inocencio octavo al Cabildo de la Iglesia de Tortosa regular de Sn. Agustín de la Rectoría de Villarreal y así mismo la concesión que Clemente once hizo en el año de 1704 de la Rectoría de Albalat a la Mensa Capitular y Canónigos, y por esta razón jamás los otros Individuos de la Iglesia han sido comprendidos en el goce de las rentas de dichas rectorías y por lo contrario las rentas de la rectoría de Villafamés que el dicho Papa Pío cuarto concedió el año de 1562 para distribuciones de todos los individuos de la Iglesia, siempre las ha repartido el Cabildo entre todos a proporción. (...)

Así lo sentimos, salva mejor censura. Tortosa, Julio 7 de 1774.

Dr. Buenaventura Juliá. D. Joseph Piñol y Gil de Federich. Dr. Thomás Franquesa.»

18. El estado de regularidad se ha mantenido hasta el año de 1772 en que la Santidad de Clemente XIV lo suprimió secularizando el Cabildo de la propia Iglesia y concediéndoles todos los honores, prerrogativas y derechos que corresponden a los Cabildos de las demás Cathedralas.

19. En el intermedio el Anti-Papa Benedicto XIII reformó el gobierno de dicha Iglesia por sí y por medio del Sor. Obispo de Barcelona Dn. Francisco, tanto en lo espiritual como en lo temporal. Y la Bula de este Pseudo-Pontífice, en concepto de los abogados de Tortosa, es la que única o principalmente debe atenderse para graduar el derecho del Cabildo en la aplicación de los réditos de su Mensa.

20. [...] el Papa Benedicto XIII en el año 1414... para corregir los abusos que se habían introducido por la mala conducta de los legos, que se cuydaban de la Administración de los bienes, censos y demás réditos de la Iglesia, los separó y segregó perpetuamente del Priorato, poniéndolos baxo su disposición y la de la Silla Apostólica, y luego después dió las reglas con que había de gobernarse la administración de las rentas, erigiendo a exemplo del gobierno de otras Cathedralas de España doze pabordías, a cuios oficios aplicó una gran porción de las mismas, y disponiendo que las restantes se administrasen por un Presbítero que nombrasen el Sor. Obispo, Prior y Cabildo, con la obligación de satisfacer las cargas que se mencionan en el supuesto 10.

21. Esta disposición de Benedicto XIII no es la única que debe consultarse para la resolución de las dudas que se nos proponen; porque prescindiendo de lo que podría alegarse sobre su validez, por no reconocerse precisa esta discusión, la misma Bula de reforma dispone que observen los estatutos y

laudables costumbres de la Iglesia, en lo que no se opongan a las reglas que de nuevo se prescribían.

22. Tenemos por indubitado que antes de dicha reforma el dominio de la mitad de los bienes que el Conde de Barcelona señaló por dotación de la Cathedral y que el primer Obispo después de la Conquista concedió a el Cabildo y juntamente el de los otros bienes que la piedad de los fieles hubiese dado a la Comunidad de los Canónigos Regulares, residía en este mismo Cuerpo, y de ningún modo en el Prior; que, siendo regular, solo podía tener la administración y no la propiedad, de que lo hacía incapaz el voto solemne de pobreza y la observancia de la Regla de San Agustín, que quiso borrar en los que la profesasen la más remota idea de dominio y propiedad e inspirarlos en el amor a una pobreza verdaderamente apostólica.

23. Benedicto XIII nada segregó del Cabildo sino del Prior, conspirando todos sus reglamentos a variar la forma de la Administración para el mejor régimen de las rentas de la Iglesia; es patente que no apropió para sí o para la Silla Apostólica el dominio de dichos bienes, habiendo terminado todas sus disposiciones a mejorar la administración de ellos. De aquí se deduce que las cláusulas de la Bula «ab eodem Prioratu auctoritate apostolica ex certa scientia perpetuo separamus et etiam segregamus eaque omnia et singula dispositioni et ordinationi nostrae ac Sedis Apostolicae reservamus» no apelaron sobre el dominio sino sobre la administración de los bienes que era lo único que tenía el Prior y, por lo mismo, lo único de que podía ser despojado.